

Anna Faber-Chojnacka

Historia powstania klasztoru

Panien Benedyktynek lwowskich

(na podstawie archiwum i kronik klasztornych Biblioteki Klasztoru w Krzeszowie)

Zgromadzenie zakonne pod wezwaniem św. Benedykta założone na Monte Cassino w 529 r. przez tegoż świętego rozkrzewiło się w zachodniej i południowej Europie. Do Polski przybyli benedyktyni najpierw jako misjonarze na początku XI wieku przynosząc ze sobą zdobycze kultury i nauki, które tu szerzyli słowem i pis-mem. Następnie zaczęli u nas tworzyć zgromadzenia zakonne. Pierwszy klasztor Benedyktynów zbudowano w Międzyrzeczu lub Trzemesznie na miejscu męczeńskiej śmierci 5 braci zakonnych. W XII wieku kiedy ustaliła się już organizacja Kościoła w Polsce Piastowskiej powstała spora ilość klasztorów benedyktyńskich, a zakonnicy tej reguły byli nie tylko pierwszymi siewcami wiary, ale również kultury i oświaty. Prawdziwy rozkwit tych klasztorów rozpoczął się z chwilą, gdy na stolicę apostolską wstąpił papież Benedykt II (1334–1342). Ustanowiono wówczas prowincję gnieźnieńską, do której należały zgromadzenia benedyktynów z całej Polski. W XIV wieku klasztory Benedyktynów znajdowały się w Tyńcu, Łysej Górze

i Sieciechowie w Małopolsce, w Mogilnie i Lubieńcu w Wielkopolsce oraz w Płocku na Mazowszu. Na Łysej Górze osiedli początkowo Czesi, później uchodźcy węgierscy. W Sieciechowie zamieszkiwali zakonnicy od św. Idziego z Prowansji. W Lublinie byli początkowo benedyktyni niemieccy, a w Płocku rzymscy. Klasztor tyniecki, który już w 1125 roku miał przyznaną od papieża niezależność, po założeniu prowincji gnieźnieńskiej zdobył naczelne stanowisko, które jeszcze w czasach Długosza było powszechnie szanowane.

Obok klasztorów męskich powstały wkrótce i klasztory żeńskie (najstarszy w Rydze w roku 1186). Pierwszy klasztor żeński w Polsce założono w roku 1240 w Staniątkach. Następnie, powstał klasztor w Chełmnie wzniesiony w 1274 roku przez Jana Wielkiego mistrza krzyżackiego i klasztor w Toruniu – założony w 1311 roku. Ostatnie dwa klasztory zostały w 1587 roku zniesione przez dysydentów, tak

że w klasztorze chełmińskim została jedna zakonnica¹. Natomiast klasztor toruński upadł zupełnie.

Pani z rodu szlacheckiego Magdalena de Mortang zwana Motęską, pragnąc poświęcić się służbie Bogu zebrała kilka panien, udała się do klasztoru chełmińskiego

i rozpoczęła życie zakonne. Gdy została ksienią jej pierwszym celem było wprowadzenie reformy dla wszystkich klasztorów żeńskich tej reguły. Uczyniła to głównie w celu przyciągnięcia większej ilości panien, gdyż reguła św. Benedykta była bardzo surowa. Z tych względów pani Motęska prosi papieża Klemensa VIII o złagodzenie niektórych postanowień reguły m.in. odnośnie spożywania potraw mięsnych czy używania pościeli. I tak w 1605 roku uzyskała od papieża Leona XI zatwierdzenie reguły z odnośnymi zmianami. Odtąd wszystkie klasztory PP Benedyktynek w Polsce przyjęły reformę chełmińską.

Reguła św. Benedykta rozróżnia dla zakonów żeńskich trzy stopnie zakonnicy czyli nowicjuszki, profeski i konsekratki. Panny, które obrały sobie stan zakonne za zezwoleniem zwierzchności duchownej zmieniają strój świecki na zakonne i ten akt zwie się obłóczynami. Wstępują wówczas do ścisłego nowicjatu, który trwa rok. Jest to szkoła duchowa dla przyszłej zakonnicy, która ćwiczy się przede wszystkim w posłuszeństwie i uświęca swą duszę modlitwą. Jeżeli nowicjuszka odpowiada wymogom reguły klasztornej przystępuje po ukończeniu 24 lat do złożenia ślubów zakonnych i uroczyste składa w kościele przysięgę, ślubując Panu Bogu ubóstwo, czystość i posłuszeństwo. Akt ten zwany jest w zakonie – profesją. Profeski dzielą się na “chórowe” i “konwerskie”.

Pierwsze odmawiają na chórze modlitwy kapłańskie czyli brewiarz, natomiast drugie oddają się zajęciom gospodarskim, nie zaniedbując ćwiczeń zakonnych. Mają one nad sobą zwierzchnią siostrę zakonną, która zwie się mistrzynią konwerską. Do konsekracji, która odbywa się bardzo uroczyste w kościele przystępują tylko profeski chórowe. Dostają one od biskupa złoty pierścień z wizerunkiem Serca Jezusowego na znak, że stają się oblubieńcami Chrystusa i otrzymują upoważnienie odmawiania w chórze zakonnym pacierzy kapłańskich, czytania głośno modlitw kościelnych i lekcji, których treścią są ewangelie święte. Przełożoną każdego klasztoru jest ksieni wybierana dożywotnio przez zgromadzenie zakonnicy chórowych oraz przez ksienie innych klasztorów tej samej reguły. W czasie konfirmacji ksieni, która odbywa się bardzo uroczyste w Kościele, otrzymuje Ona z rąk biskupa złoty pierścień, takż łańcuch z krzyżem oraz srebrny pastorał². Tak było w czasach kiedy powstał klasztor PP Benedyktynek we Lwowie.

Właścicielami Chlebiczyzna Polnego, wioski na Pokuciu byli Kołowie – szlachta polska herbu Junosza. Pierwotną ich siedzibą była ziemia mazowiecka, skąd przenieśli się na Ruś. Ostatni z rodu Adam Koło przybrał drugie nazwisko od wsi Sza-

¹ Archiwum klasztorne, teczka I/2a.

² Archiwum klasztorne, teczka II/4b.

porowice³. Należały do niego również wioski Chlebiczyn Polny, Perłowice, Piotrów i Siekierczyn. Żoną Adama Koła Szaporowskiego była Elżbieta Drohojowska herbu Korczak, z którą miał trzy córki: Katarzynę, Annę i Krystynę. Panny te były bardzo religijne, ale na skutek opozycji rodziców nie mogły wstąpić do zakonu i z tego powodu rozpoczęły na terenie domu wieś żywot zakonny. Po śmierci matki, najstarsza córka – Katarzyna przejmując obowiązki domowe i oddaje siostry do klasztoru reguły św. Benedykta w Chełmnie na Pomorzu. Ostatecznie Katarzynie udało się po długich rozmowach, namówić ojca, aby założył klasztor. I tak w 1591 roku zapisał Adam Koło Szaporowski córkom wioski Chlebiczyn Polny, Perłowice, Piotrów i Siekierczyn, a w rok później także Szaporowice⁴.

Katarzyna posłuchała rady arcybiskupa lwowskiego Jana Dymitra Solikowskiego i przyjechała z ojcem i 6 pannami do Lwowa. Arcybiskup chciał, aby klasztor panieński reguły św. Benedykta został założony we Lwowie. Za namową córki, Adam Koło Szaporowski zakupił dnia 23 kwietnia 1595 roku za murami miasta tzw. dworek Herbutowski⁵. Równocześnie Katarzyna dokonuje zakupów łąk i sadów wokół dworku. Natomiast kasztelanowa poznańska Ostrorogowa zapisała klasztorowi sad leżący na wschód między dworem Sieniawskiego a sadem Kurakowskich. Tak powstał duży i piękny ogród klasztorny. Cała posiadłość otoczona została drewnianym płotem, a Katarzyna przystąpiła do przysposobienia dworku na czasowe mieszkanie dla przyszłych zakonnic. Wybudowano drewniany kościół pod wezwaniem Wszystkich Świętych, który pobłogosławił ksiądz arcybiskup Jan Dymitr Solikowski⁶. Równocześnie arcybiskup wysyła prośbę do Ojca Świętego i do króla Zygmunta III, prosząc o zatwierdzenie klasztoru żeńskiego Benedyktynek obrządku łacińskiego według reguły chełmińskiej we Lwowie. W odpowiedzi na prośbę otrzymuje dnia 12 marca 1596 roku od papieża Klemensa VIII przywilej konfirmacji klasztoru⁷. Konfirmację zatwierdza też król Zygmunt III przywilejem z dnia 7 maja tegoż roku “inkorporując klasztor do wolności kościelnej łącznie ze wszystkimi dobrami do klasztoru należącymi i z tymi, które w przyszłości nabyte będą”⁸. Tym samym przywilejem król Zygmunt III daje klasztorowi wolny wyrąb drzewa w lasach królewskich należących do starostwa lwowskiego.

Arcybiskup Solikowski chcąc jak najprędzej uruchomić klasztor, pozwala pannom w nim przebywającym włożyć habitę zakonną i złożyć śluby. W 1597 roku

³ Pamiątka 300-letniej rocznicy założenia klasztoru Panien Benedyktynek łac. we Lwowie przy kościele Wszystkich Świętych obchodzonej roku 1895. Rękopis powtórnie przepisany i poprawiony przez tę samą zakonnicę w roku 1898. *Kronika klasztorna I napisana przez Kazimirę Klusównę*, s. 27.

⁴ *Kronika klasztorna I*, s. 29.

⁵ Za dworek ten leżący na Krakowskim Przedmieściu zapłacono 1200 złotych. *Ibidem*, s. 28.

⁶ *Ibidem*, s. 30.

⁷ Przywilej przywozi do Polski kardynał Henryk Gaetano. Oryginał dokumentu znajduje się w archiwum klasztornym: Przywilej fundacyjny Zakonu św. Ojca Benedykta przy kościele Wszystkich Świętych we Lwowie nadany przez Ojca św. Klemensa VIII.

⁸ Dokument przechowywany w zbiorach archiwum klasztornego, teczka III/1.

następuje uroczysta konsekracja Katarzyny Szaporowskiej i towarzyszących jej pań, a mianowicie Doroty Kawieckiej, Lucji Stelmaszanki, Róży Bzowskiej, Zofii Sieckiej i dwóch innych⁹. Kłopoty finansowe klasztoru zmuszają Katarzynę, jadącą do Chełmna po nowicjuszek, do zatrzymania się w Warszawie. Zostaje wówczas przedstawiona królowi, którego prosi o względy dla zgromadzenia. Król Zygmunt III obiecuje pomoc i oddaje klasztorowi na 20 lat w bezpłatną dzierżawę wieś królewską Rokitny. Nie tylko król rozumie potrzeby konwentu, również Jerzy Mniszech – wojewoda sandomierski i starosta Lwowski, wspierał klasztor gotówką z własnej kasy i dostarczał co roku 400 beczek soli z żup drohobyckich¹⁰. Ponieważ zgromadzenie osiągnęło wystarczającą liczbę siostr, mogło nastąpić zatwierdzenie ksieni. Uroczysta konfirmacja pierwszej ksieni – Katarzyny Szaporowskiej odbyła się 4 października 1599 roku. Od tej chwili do klasztoru zaczynają się garnać panny z bogatych rodzin, nieraz szlacheckich, wnosząc swoje posagi. Dzięki nim powiększają się włości klasztorne. Katarzyna Szaporowska kupuje tzw. pola Tatarzynowskie, sad tzw. Kurnatowski oraz kompleks gruntów na podzamczu, tzw. Brożynową Ulicę. Dla ułatwienia spraw majątkowych i scalenia terenu zamienia dobra rodzinne Chlebiczyn i Michałków na wieś Lesienice pod Lwowem¹¹.

Fundusze i majątek klasztorny zwiększały się też przez liczne dotacje. I tak kronika klasztorna podaje tu nazwisko Stanisława Korytki i rodzinę Ostrorogów jako tych, którzy darowali grunta, legowali testamentami różne kwoty na jałmużnę.

Nie tylko osoby świeckie rozumiały i popierały działalność klasztoru. Również duchowni uznali znaczenie klasztorów żeńskich na kresach Rzeczypospolitej i nie skąpili rad i wydatnej pomocy materialnej. Arcybiskup Solikowski zrzekł się na rzecz konwentu części dochodów ze swojej wsi Piotrowina. Jego następca, arcybiskup Jan Zamojski jeszcze wydatniej wspierał klasztor¹².

Dnia 21 marca 1608 roku umiera I ksieni i równocześnie fundatorka klasztoru, Katarzyna Szaporowska¹³. Kolejną ksieni zostaje siostra Katarzyny, Anna Szaporowska konfirmowana dnia 1 listopada 1609 roku. Druga ksieni kontynuowała niedokończone dzieło budowy klasztoru. W roku 1615 ukończono murowanie furty klasztornej i innych budynków¹⁴. Arcybiskup Jan Zamojski otoczył klasztor opieką, a ponadto dał kwotę 3,5 tysięcy złotych na mur stanowiący ogrodzenie wokół klasztoru i całej posiadłości z sadem łącznie. Gdy ksieni kupowała wieś Dąbrowice za kwotę 11 tysięcy złotych i zabrakło Jej 1000 złotych, arcybiskup Zamojski dodał

⁹ Z niewiadomych powodów te dwa nazwiska nie występują ani w starych kronikach, ani w metryce profesji zakonnej. Wiadomo tylko, że było ich sześć. *Kronika klasztorna I*, s. 29.

¹⁰ *Ibidem*, s. 30.

¹¹ Faber-Chojnacka Anna: *Dzieje szkoły i biblioteki Pańien Benedyktynek lwowskich (na podstawie kronik klasztornych)*, [w:] *Lwów miasto, społeczeństwo, kultura* T. 1. *Studia z dziejów Lwowa...*, Kraków 1995, s. 28.

¹² *Ibidem*, s. 29.

¹³ *Kronika klasztorna I*, s. 32.

¹⁴ *Ibidem*, s. 33.

tę sumę z własnych oszczędności. Poza tym legował testamentem kwotę 5000 złotych¹⁵. W roku 1623 do klasztoru przyjęto 35 nowych panien, a wśród nich kroniki klasztorne podają Katarzynę Sobieską krewną króla Jana III i Zofię Jabłonowską księżniczkę polską. W roku 1624 rozpoczęto budowę nowego murowanego kościoła, którą ukończono w 1627 roku. W dzień Wszystkich Świętych 1627 roku arcybiskup Andrzej Próchnicki “refektarz ten ze wszystkim klaszturem benedyktował i błogosławił go solennym obrządkiem”... tak głosiła tablica w klasztorze. Drugą ksieni Anna Szaporowska rządziła 29 lat (umiera w 1638 roku) i zostawiła kościół w należyтым stanie, a klasztor dobrze zagospodarowany¹⁶. Klasztor liczył wówczas 42 siostry.

Natomiast ksieni III – Krystyna Szaporowska konfirmowana przez księdza arcybiskupa Stanisława Grochowskiego w roku 1638 nie mogła rozwinąć działalności... “bo będąc wiekową i na siłach osłabioną...” umiera w 1640 roku¹⁷. Razem z Jej śmiercią, kończy się działalność fundatorów klasztoru, a siostry Katarzyna, Anna i Krystyna, jako kolejne przełożone, znajdują miejsce spoczynku w podziemiach kościoła.

The Origins of the Benedictine Nunnery in Lwów

Abstract

The origins of the Benedictine Nunnery in Lwów (now Lviv, Ukraine) are connected with the Szaporowski family. Katarzyna Szaporowska effected founding of the Nunnery in 1595. The blessing of the first abbess took place on 4 October, 1599. From that moment on young ladies from wealthy families would come to the Nunnery, and contribute their dowries. The Nunnery’s riches and property increased thanks to many generous donations from both private benefactors and clergymen. The second abbess, Katarzyna’s sister, Anna Szaporowska, continued to develop the Nunnery. In 1623 it was joined by 35 new girls. The third abbess, Krystyna Szaporowska, who received her blessing in 1638, could not continue the work started by her sisters for long, as because of her age and sickness, she died two years later.

¹⁵ Ibidem, s. 33.

¹⁶ Ibidem, s. 35.

¹⁷ Archiwum klasztorne,teczka II/4c.